

Civilutskottets betänkande

2024/25:CU4

Tryggare hem för barn

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i föräldrabalken, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga och socialtjänstlagen. Lagändringarna syftar framför allt till att stärka barns skydd mot våld och andra kränkningar och att stärka tryggheten och stabiliteten för barn som är placerade i familjehem.

Lagändringarna innebär att risken för att ett barn far illa ges en särskilt framträdande plats vid bedömningen av vad som är bäst för barnet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. För att förbättra domstolarnas beslutsunderlag vid bedömningen av om ett barn riskerar att fara illa ska domstolen, i svårbedömda mål eller ärenden om vårdnad, boende och umgänge, begära ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog. Det regleras också att ett barns rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med endast gäller i den utsträckning umgänget är förenligt med barnets bästa.

Slutligen förtydligas det vilka omständigheter som särskilt ska beaktas för att det ska bli aktuellt att flytta vårdnaden om ett barn från barnets föräldrar till särskilt förordnade vårdnadshavare. Vid en sådan prövning hos socialnämnden och i domstol ska ett offentligt biträde förordnas för barnet och dess vårdnadshavare, om det inte måste antas att det saknas behov av biträde.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns tre reservationer (V, MP) och fyra särskilda yttranden (S, SD, M, C, KD, L).

Behandlade förslag

Proposition 2024/25:10 Tryggare hem för barn.

Två yrkanden i en följdmotion.

Åtta yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2024/25.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Regeringens lagförslag	6
Möjlighet för sakkunnig att träffa barnet	10
Kompetensen hos domare	12
Reservationer	15
1. Möjlighet för sakkunnig att träffa barnet, punkt 2 (MP)	15
2. Kompetensen hos domare, punkt 3 (V)	15
3. Kompetensen hos domare, punkt 3 (MP)	17
Särskilda yttranden	18
1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (S)	18
2. Regeringens lagförslag, punkt 1 (C)	19
3. Kompetensen hos domare, punkt 3 (SD, M, KD, L)	20
4. Kompetensen hos domare, punkt 3 (S, C)	20
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	22
Propositionen	22
Följdmotionen	22
Motioner från allmänna motionstiden 2024/25	22
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	24

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
3. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2024/25:10 punkterna 1–3 och avslår motionerna

2024/25:762 av Heléne Björklund och Magnus Manhammar (båda S),
 2024/25:806 av Janine Alm Ericson m.fl. (MP) yrkande 2,
 2024/25:2481 av Ida Ekeröth Clausson m.fl. (S),
 2024/25:2567 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) och
 2024/25:2857 av Ann-Sofie Lifvenhage (M).

2. Möjlighet för sakkunnig att träffa barnet

Riksdagen avslår motion

2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 2.

Reservation 1 (MP)

3. Kompetensen hos domare

Riksdagen avslår motionerna

2024/25:268 av Andreas Lennkvist Manriquez m.fl. (V) yrkande 5,
 2024/25:1389 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 20,
 2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 1 och
 2024/25:2618 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 21.

Reservation 2 (V)

Reservation 3 (MP)

Stockholm den 21 november 2024

På civilutskottets vägnar

Malcolm Momodou Jallow

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Malcolm Momodou Jallow (V), Mikael Eskilandersson (SD), Jennie Nilsson (S), Leif Nysmed (S), Roger Hedlund (SD), Laila Naraghi (S), Lars Beckman (M), Anna-Belle Strömberg (S), Larry Söder (KD), Alireza Akhondi (C), Björn Tidland (SD), Katarina Luhr (MP), Gulan Avci (L), Mats Hellhoff (SD), Markus Kallifatides (S), Jennie Wernäng (M) och Åsa Hartzell (M).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2024/25:10 Tryggare hem för barn. I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Med anledning av propositionen har en följdmotion väckts. I betänkandet behandlar utskottet även åtta yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2024/25. Förslagen i motionerna återges i bilaga 1.

I betänkandet behandlar utskottet även regeringens redovisning av åtgärder med anledning av tillkännagivanden som regeringen anser är helt eller delvis tillgodosedda i och med förslagen i propositionen och de åtgärder som redovisas där.

Med anledning av propositionen har Sveriges Psykologförbund lämnat in en skrivelse till utskottet.

Utskottets överväganden

Bakgrund

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen riktade i mars 2021, på utskottets förslag, ett tillkännagivande om att regeringen borde återkomma till riksdagen med de lagförslag som kan anses påkallade för att säkerställa dels att barnets bästa verkligen går före alla andra intressen när det gäller vårdnadsöverflyttning och adoption vid familjehemsplaceringar, dels att prövningen av en fråga om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar görs i den ordning som är mest lämplig och ändamålsenlig (bet. 2020/21:CU6 punkt 13, rskr. 2020/21:223).

Utveckling av lagstiftningen för att skydda barn som riskerar att fara illa

Alla barn har rätt att växa upp under trygga och stabila förhållanden utan våld, övergrepp eller kränkande behandling. Det har under senare år vidtagits flera lagstiftningsåtgärder för att skydda barn mot våld och kränkningar. Genom införandet av brottet barnfridsbrott år 2021 blev det straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott (prop. 2020/21:170, bet. 2020/21:JuU35, rskr. 2020/21:314). Under samma år trädde också andra lagändringar i kraft i syfte att stärka barns rätt till delaktighet och rätt att komma till tals i vårdnadsprocesser. Lagändringarna innebar även ett starkt skydd för barn som riskerar att fara illa, bl.a. genom den införda möjligheten att utse en tillfällig vårdnadshavare i situationer då den ena föräldern har dödat den andra. Vidare infördes nya regler om behörig domstol när barn eller föräldrar har skyddade personuppgifter (prop. 2020/21:150, bet. 2020/21:CU17, rskr. 2020/21:315 och 316).

Det har också nyligen genomförts lagändringar i syfte att förbättra skyddet för och stödet till personer i behov av skyddat boende och i syfte att stärka barnrättsperspektivet för barn som följer med en vårdnadshavare till ett skyddat boende. Lagändringarna innebär bl.a. en möjlighet för socialnämnden att hemlighålla barnets vistelseort för den vårdnadshavare som barnet inte är placerat tillsammans med och även besluta hur barnets umgänge ska utövas med den vårdnadshavaren (prop. 2023/24:31, bet. 2023/24:SoU6, rskr. 2023/24:130). Dessa regler trädde i kraft den 1 april 2024.

I den nu aktuella propositionen föreslår regeringen ytterligare ändringar i föräldrabalken för att stärka barns skydd mot våld och andra kränkningar och för att stärka tryggheten och stabiliteten för barn som är placerade i familjehem.

Regeringens lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag om att bl.a. stärka barns skydd mot våld och andra kränkningar och om att stärka tryggheten och stabiliteten för barn som är placerade i familjehem. Vidare avslår riksdagen ett motionsyrkande om inhemsk adoption och fyra motionsyrkanden som får anses tillgodosedda genom lagförslagen.

Jämför särskilt yttrande 1 (S) och 2 (C).

Propositionen

Domstolen ska fästa särskilt avseende vid risken för att barn far illa

I föräldrabalken finns en uttrycklig och övergripande bestämmelse om att barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Regeringen föreslår att denna portalparagraf görs om på så sätt att risken för att ett barn far illa ges en särskilt framträdande plats medan barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna inte längre nämns som en omständighet att fästa särskilt avseende vid. Vid domstolens bedömning av vad som är bäst för ett barn i frågor om vårdnad, boende och umgänge ska domstolen enligt förslaget fästa särskilt avseende vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller andra övergrepp, eller att barnet olovligen förs bort, hålls kvar eller annars far illa.

Portalparagrafens nya utformning utgör en skiftad presumtion när det gäller frågor om vårdnad, boende och umgänge. Utgångspunkten enligt förslaget är att ett barns behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna aldrig kan väga tyngre än risken för att barnet ska fara illa och att kontakt med en förälder som barnet inte bor tillsammans med inte får riskera att skada barnet, varken fysiskt eller på andra sätt.

Umgänge ska inte ske när det riskerar att skada barnet

Enligt nuvarande lagstiftning har ett barn rätt till umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med. Det finns dock enligt förarbetena inte någon plikt för barnet att umgås med föräldern och föräldern har inte heller någon absolut rätt att umgås med barnet. Regeringen anser att det inte framgår tillräckligt tydligt av nuvarande lagstiftning att ett barn inte ska ha umgänge med en förälder om en sådan kontakt strider mot barnets bästa.

Regeringens förslag innebär att det fortfarande ska anges i lag att ett barn har rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med, men att det också ska anges att detta inte gäller när umgänget strider mot barnets bästa. Därmed går barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna inte före risken för att barnet kan fara illa vid umgänget. Som exempel på när umgänge inte ska ske nämns i propositionen att barnet vistas i skyddat

boende eller har skyddade personuppgifter till följd av behov av skydd i förhållande till umgängesföräldern.

Bättre möjligheter att begära ett sakkunnigutlåtande i svårbedömda fall

I mål om vårdnad, boende och umgänge har domstolen en utredningsskyldighet och ska se till att frågorna i målet blir tillräckligt utredda. Utredningsskyldigheten uppfylls ofta genom att domstolen tar in upplysningar från socialnämnden eller genom att socialnämnden uppdras att genomföra en vårdnads-, boende- och umgängesutredning. Det konstateras i propositionen att det mycket sällan förekommer att underlag begärs från något annat organ än socialnämnden.

I syfte att ge domstolen förutsättningar att få ett fullgott beslutsunderlag föreslår regeringen att domstolen ska begära ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog, om det i ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge är nödvändigt för att bedöma risken för att ett barn far illa. Möjligheten att begära ett sådant utlåtande ska ses som en riktad utredningsåtgärd som är avsedd att användas restriktivt.

Tydligare förutsättningar för vårdnadsöverflyttning

Om ett barn är placerat i familjehem kan socialnämnden ansöka om att vårdnaden ska flyttas från föräldrarna till familjehemsföräldrarna. Regeringen föreslår att det ska klargöras under vilka förutsättningar en sådan vårdnadsöverflyttning kan få ske. Enligt förslaget ska det inte längre vara en förutsättning för vårdnadsöverflyttning att det är uppenbart att det är bäst för barnet att vårdnaden flyttas. I stället föreslår regeringen att det ska införas en exemplifierande uppräkningslista av omständigheter som ska beaktas särskilt. Enligt förslaget ska rätten särskilt beakta

- barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning
- barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt
- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående
- barnets relation till sina föräldrar
- barnets sociala situation i övrigt.

Förutsättningarna ska enligt förslaget stämma överens med vad socialnämnden ska beakta vid ansökan om vårdnadsöverflyttning. Därför föreslås ändringar i föräldrabalken, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och socialtjänstlagen (2001:453).

Rätt till ett offentligt biträde för barn och deras vårdnadshavare

Mål om vårdnadsöverflyttning prövas av allmän domstol. Målen skiljer sig från ordinarie vårdnadsfall eftersom det är socialnämnden som tar initiativ till vårdnadsöverflyttningen. Socialnämnden är också i regel part i målet. Det finns i dag ingen rätt till ett offentligt biträde för barn och deras vårdnadshavare i sådana fall. Regeringen anser att det finns skäl att stärka barnens och föräldrarnas ställning i mål om vårdnadsöverflyttning.

Regeringen föreslår därför att barn och deras vårdnadshavare ska ha rätt till ett offentligt biträde vid prövning hos socialnämnden och i domstol när det är fråga om att flytta över vårdnaden om ett barn till särskilt förordnade vårdnadshavare enligt föräldrabalken. Ett offentligt biträde ska i dessa fall utses om det inte måste antas att det inte behövs.

Barnets offentliga biträde ska ha i uppgift att se till att barnets rätt att få information och komma till tals tillgodoses. Till offentligt biträde för barnet ska endast den få förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget. Det offentliga biträdet ska få samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

Förfarandefrågor vid förordnande av offentligt biträde

Enligt regeringens förslag ska frågor om förordnande av ett offentligt biträde i ett ärende hos socialnämnden prövas av den domstol som är behörig att pröva frågan om överflyttning av vårdnaden. Frågan om ett sådant förordnande ska handläggas enligt lagen om domstolsärenden.

Det offentliga biträdet för barnet föreslås ha rätt att ta del av det som har tillförts ärendet eller målet om vårdnadsöverflyttning. Biträdet ska föreläggas att yttra sig skriftligen och kallas till sammanträde i målet som om denna var biträde åt en part. I övrigt ska reglerna i lagen (1996:242) om offentligt biträde gälla.

Behörig domstol i mål om vårdnadsöverflyttning

Ett av uppdragen för utredningen Tryggare hem för barn (SOU 2022:71) var att analysera och bedöma vilka för- och nackdelar som finns med att flytta vissa mål om vårdnadsöverflyttning som prövas på talan av socialnämnden från allmän domstol till allmän förvaltningsdomstol.

Mål om vårdnadsöverflyttning har offentlighetsrättsliga inslag i den meningen att det är en företrädare för det allmänna, socialnämnden, som för talan mot en enskild. Regeringen understryker samtidigt att det är en grundläggande princip i den svenska rättsordningen att civilrättsliga frågor, t.ex. familjemål, hanteras i allmän domstol och att det måste finnas mycket starka skäl för att göra avsteg från den principen. Dessutom skulle det uppstå nackdelar och betydande avgränsningsproblem om prövningen av mål om vårdnad och anslutande familjefrågor skulle delas upp på olika domstolsslag. Regeringen bedömer

därför att mål om vårdnadsöverflyttning även fortsättningsvis bör handläggas i allmän domstol.

Adoption

Ett av utredningens uppdrag var att överväga och bedöma om förutsättningarna för adoption bör justeras för att tillgodose familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet och hur övriga intressen – inte minst rätten till privat- och familjeliv – samtidigt kan tillgodoses. I fråga om adoption bedömer utredningen att de nuvarande reglerna redan är utformade på ett sätt som tillgodoser familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet och att några ändringar i reglerna inte bör göras. Med stöd av det underlag som utredningen presenterar konstaterar regeringen att det i dag är ovanligt att familjehemsplacerade barn adopteras av sina familjehemsföräldrar. Den bild som framträder är att vårdnadsöverflyttning används framför adoption för att uppnå stabilitet och trygghet för barn som inte kan tas om hand av sina föräldrar.

Regeringen anser att det inte finns något som tyder på att det är utformningen av adoptionsreglerna i föräldrabalken som hindrar eller motverkar adoption av barn som är placerade i familjehem. Därför bedömer regeringen att föräldrabalkens regler om adoption tillgodoser familjehemsplacerade barns behov av trygghet och stabilitet och inte bör ändras.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025 och bedömer att det inte finns behov av övergångsbestämmelser. Regeringen bedömer att samtliga bestämmelser kan tillämpas även i pågående mål och ärenden.

Riksdagens tillkännagivande

Regeringen anser att tillkännagivandet i betänkande 2020/21:CU6 punkt 13 är slutbehandlat genom förslagen i propositionen.

Motioner från allmänna motionstiden

Heléne Björklund och Magnus Manhammar (båda S) föreslår i motion 2024/25:762 ett tillkännagivande om att barns rättigheter alltid ska komma först framför föräldrars rätt till umgänge där det kan finnas risk för barnets psykiska eller fysiska hälsa. Även i motion 2024/25:2481 av Ida Ekeröth Clausson m.fl. (S) begärs ett sådant tillkännagivande.

I motion 2024/25:2857 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) begärs ett tillkännagivande om att ett barns rättigheter i förhållande till sina föräldrar och rätt till trygghet ska sättas i centrum och föräldrarnas rätt till sitt barn vara sekundärt i situationer där föräldraskapet grovt har åsidosatts.

I motion 2024/25:806 av Janine Alm Ericson m.fl. (MP) begärs ett tillkännagivande om att det ska säkerställas att inget barn med skyddade personuppgifter eller med skyddat boende ska tvingas till umgänge med en förälder mot sin vilja.

I motion 2024/25:2567 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) anföras att adoptioner av familjehemsplacerade barn bör underlättas. Motionären begär därför ett tillkännagivande om att möjligheten att ge fler barn en trygg uppväxt genom att underlätta inhemska adoptioner bör ses över.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens lagförslag som bl.a. innebär ett stärkt skydd för barn mot våld och andra kränkningar samt stärkt trygghet och stabilitet för barn som är placerade i familjehem. Det har inte väckts någon motion som går emot att riksdagen antar regeringens lagförslag. Lagförslagen bör antas av de skäl som anförts i propositionen.

När det gäller förslaget i motion 2024/25:2567 (M) om en regelöversyn i syfte att förenkla möjligheten till inhemsk adoption anser utskottet, av de skäl som regeringen anför i propositionen, att det inte finns skäl att ta något initiativ i frågan. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Vidare anser utskottet att övriga motionsyrkanden är tillgodosedda genom lagförslagen i propositionen. De bör därför avslås.

Utskottet har inte några invändningar mot hur regeringen har redovisat riksdagens tillkännagivande i betänkande 2020/21:CU6 punkt 13.

Utskottet övergår nu till att under särskilda rubriker behandla motionsyrkanden som innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till lagförslagen.

Möjlighet för sakkunnig att träffa barnet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att i lag införa en möjlighet för en psykolog som ska lämna ett sakkunnigutlåtande i ett pågående mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge att själv träffa barnet.

Jämför reservation 1 (MP).

Propositionen

Som framgår ovan föreslår regeringen att domstolen ska begära ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog, om det i ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge är nödvändigt för att bedöma risken för att ett barn far illa.

När det gäller frågan om huruvida psykologen själv ska träffa barnet anför regeringen följande.

Svea hovrätt anser att det bör övervägas att införa en möjlighet för psykologen att även själv träffa barnet. Syftet med förslaget är att sakkunnigutlåtandet ska inhämtas när den övriga utredningen inte är tillräcklig. Det handlar alltså inte primärt om att hämta in ytterligare uppgifter om barnets åsikter. I detta ligger att åtgärden bör användas främst när det redan har inhämtats en vårdnads-, boende- och umgängesutredning, där den som utför utredningen i regel har samtalat med barnet (se 6 kap. 19 § fjärde stycket föräldrabalken). Avsikten med förslaget är att psykologen ska bidra med sin expertis för att ge domstolen en nödvändig komplettering av beslutsunderlaget. Det kommer att vara upp till domstolen att i varje enskilt fall bedöma vilket bevisvärde sakkunnigutredningen har. Enligt regeringens mening kan det inte, som *Varbergs tingsrätt* är inne på, sägas att ett sakkunnigutlåtande från en psykolog skulle sakna bevisvärde om psykologen inte har träffat barnet. Det lämpliga är att domstolen och framför allt psykologen i varje enskilt fall får avgöra hur uppdraget som sakkunnig bäst utförs. I flera fall lär det vara tillräckligt att psykologen tar del av tillgänglig dokumentation och uttalar sig utifrån den. I andra fall kan det anses lämpligt att också samtala med barnet. Det får då ske i samråd med barnets vårdnadshavare. Detta är inte något som måste regleras i lag.

Följdmotionen

I kommittémotion 2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) begärs ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett nytt lagförslag om att införa en möjlighet för den psykolog som ska lämna ett sakkunnigutlåtande i ett pågående familjemål att även själva träffa barnet (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har tidigare i betänkandet välkomnat regeringens förslag om att det i svårbedömda fall bör finnas en skyldighet för domstolen att begära ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog, om det behövs för att bedöma risken för att ett barn far illa.

I propositionen anför regeringen att psykologen själv får bestämma hur arbetet med sakkunnigutlåtandet ska utföras, inklusive frågan om det behövs ett möte med barnet. Mot bakgrund av detta anser utskottet att det inte finns skäl att ta initiativ till att reglera den möjligheten i lag. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Kompetensen hos domare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. särskilda kompetenskrav för domare i familjemål.

Jämför reservation 2 (V) och 3 (MP) samt särskilt yttrande 3 (SD, M, KD, L) och 4 (S, C).

Riksdagens tillkännagivanden

Riksdagen har, på utskottets förslag, riktat tre tillkännagivanden till regeringen om kompetensen hos bl.a. domare i familjemål.

Riksdagen riktade i maj 2021 ett tillkännagivande till regeringen om att det finns ett övergripande behov av kunskapshöjning i arbetet med familjerättsliga frågor och att regeringen borde se över det (bet. 2020/21:CU17 punkt 10, rskr. 2020/21:315). Vid samma tillfälle riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att regeringen borde se över hur vårdnadsutredningar kan kvalitetssäkras även i övrigt och hur man kan säkerställa att enhetliga och evidensbaserade utredningsmetoder används (bet. 2020/21:CU17 punkt 12, rskr. 2020/21:315).

Riksdagen riktade också i april 2022 ett tillkännagivande till regeringen om att den bör ta nödvändiga initiativ för att säkerställa att bl.a. de domare som hanterar frågor om vårdnad m.m. har tillräcklig kunskap och kompetens så att barnrättsperspektivet får fullt genomslag i praktiken (bet. 2021/22:CU6 punkt 6, rskr. 2021/22:261).

Propositionen

I propositionen framhåller regeringen att det är viktigt att domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge har god kunskap och kompetens i fråga om barn och barns olika förutsättningar samt att handläggningen behöver präglas av ett tydligt barnrättsperspektiv. Regeringen anför följande.

Det är viktigt att domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende eller umgänge har god kunskap och kompetens om barn och barns olika förutsättningar. För att barnets bästa ska få genomslag i praktiken och för att barn ska få ett verkligt skydd mot att utsättas för våld eller andra kränkningar från en förälder är det nödvändigt med ett tydligt barnrättsperspektiv i handläggningen.

För att domstolen ska kunna göra en riktig bedömning krävs också att den har ett fullgott beslutsunderlag. Det är därför viktigt att de familjerätts- och socialsekreterare som genomför utredningar om vårdnad, boende och umgänge eller lämnar upplysningar till domstolen, har goda möjligheter till kunskaps- och metodstöd och kompetensutveckling. Riksdagen har tillkännagett att regeringen ska göra en översyn i syfte att tillgodose det övergripande behovet av kunskapshöjning hos yrkesverksamma i arbetet med familjerättsliga frågor (bet. 2020/21:CU17 punkt 10, rskr. 2020/21:315).

Riksdagen har vidare tillkännaggett att regeringen ska ta nödvändiga initiativ för att säkerställa att bl.a. de domare som hanterar mål om vårdnad m.m. har tillräcklig kunskap och kompetens så att barnrättsperspektivet får fullt genomslag i praktiken (bet. 2021/22:CU6 punkt 6, rskr. 2021/22:261). Riksdagen har också tillkännaggett för regeringen att regeringen bör se över hur vårdnadsutredningar kan kvalitetssäkras och hur det kan säkerställas att enhetliga och evidensbaserade utredningsmetoder används samt ta initiativ till att följa upp att den nya tidsgränsen för vårdnadsutredningar inte påverkar kvaliteten på utredningarna negativt (bet. 2020/21:CU17 punkt 12, rskr. 2020/21:315). Regeringen anser att socialnämndernas vårdnads-, boende- och umgängesutredningar behöver bli mer enhetliga och kunskapsbaserade. Regeringen gav därför Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd och Socialstyrelsen den 13 juni 2024 i uppdrag att stärka stödet till socialtjänsten i arbetet med riskbedömningar samt i frågor om vårdnad, boende och umgänge (S2024/01210).

Regeringen har också gett Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att genomföra en rad kompetenshöjande insatser om våld i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Arbetet är en fortsättning på ett tidigare uppdrag att sprida information till berörda aktörer om myndighetens kartläggning av hur uppgifter om våld beaktas i mål om vårdnad, boende och umgänge (A2023/00841). Som ett led i uppdraget ska Jämställdhetsmyndigheten i samarbete med Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) ta fram stödmaterial som innefattar information om våldets orsaker, omfattning och konsekvenser med särskilt fokus på rättsväsendet. Uppdraget ska redovisas den 15 juni 2025 (A2023/01717).

Vad som framkommer i utredningens kontakter med representanter för barn, yrkesverksamma inom socialtjänster och organisationer som arbetar med våld i nära relationer talar för att det finns behov av ytterligare kompetenshöjande insatser hos domare om hur ett barn påverkas av att uppleva våld och fara illa på olika sätt. Även bl.a. *Unizon* och *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd* är inne på detta. Utredningen anser mot den bakgrunden att Domstolsverket bör överväga behovet av utbildningsinsatser som fokuserar särskilt på den riskbedömning som ska göras när det framkommit uppgifter om våld eller andra omständigheter som kan innebära att ett barn far illa.

Domstolarna är generellt medvetna om behovet av kontinuerlig utbildning. Många domstolar ordnar interna utbildningar inom olika rättsområden, däribland familjerätt. Dessutom erbjuds domare ett brett utbud av utbildningar och kompetensutveckling i frågor om vårdnad, boende och umgänge genom Domstolsakademins kurser i familjerätt. I tillägg till detta är det också viktigt att de enskilda domstolarna organiserar sin verksamhet på ett sätt som säkerställer att domare som handlägger familjemål ges möjlighet till nödvändig kompetensutveckling. Domstolarnas organisatoriska förutsättningar varierar dock och det är upp till domstolarna att ta ställning till hur de bör vara organiserade i syfte att säkerställa tillräcklig kompetens i olika frågor.

Givet domarnas och domstolarnas oberoende bör de utbildningsinsatser som behövs anordnas inom ramen för Sveriges Domstolar. Regeringen konstaterar härvid att Domstolsverkets bedömning, efter kontakter med Domstolsakademien, är att de utbildningsinsatser kring riskbedömningar i familjemål som föreslås av utredningen kan hanteras inom ramen för nuvarande kursutbud och framtida utveckling av kurserna.

Regeringen bedömer att tillkännagivandena i betänkande 2020/21:CU17 punkt 10 och betänkande 2021/22:CU6 punkt 6 är tillgodosedda genom de redovisade åtgärderna och att tillkännagivandena därmed är slutbehandlade.

Vidare bedömer regeringen att tillkännagivandet i betänkande 2020/21:CU17 punkt 12 är tillgodosett såvitt avser kvalitetssäkring av vårdnadsutredningar och användande av enhetliga och evidensbaserade utredningsmetoder. Det tillkännagivandet bedöms dock inte vara slutbehandlat.

Följdmotionen

I kommittémotion 2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) begärs ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett nytt lagförslag för att säkerställa att de domare som dömer i barnrättsmål har en adekvat vidareutbildning i frågor som rör barn som far illa (yrkande 1).

Motioner från allmänna motionstiden

I kommittémotion 2024/25:268 av Andreas Lennkvist Manriquez m.fl. (V) begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändringar som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens (yrkande 5).

I kommittémotion 2024/25:1389 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) begärs ett tillkännagivande om att förutsättningarna för att utse specialiserade domare vid vårdnadstvister bör utredas (yrkande 20).

I kommittémotion 2024/25:2618 av Rasmus Ling m.fl. (MP) begärs ett tillkännagivande om att Domstolsverket bör ges i uppdrag att ta fram och genomföra utbildningsinsatser för verksamma jurister vid domstolarna (yrkande 21).

Utskottets ställningstagande

Liksom regeringen framhåller i propositionen anser utskottet att de domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge behöver ha tillräcklig kunskap och ges möjlighet till kontinuerliga kompetenshöjande insatser på området. Mot bakgrund av det som regeringen anför om de redan befintliga möjligheterna till sådan utbildning och det arbete och den utveckling som pågår hos Domstolsverket, finns det dock inte skäl att ta initiativ till någon ytterligare åtgärd i frågan. Utskottet avstyrker därför samtliga motionsyrkanden.

När det gäller regeringens redovisning av riksdagens tillkännagivanden görs olika bedömningar inom utskottet. Dessa bedömningar framgår av särskilda yttranden.

Reservationer

1. Möjlighet för sakkunnig att träffa barnet, punkt 2 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

Det är positivt att regeringen omarbetat utredningens förslag på så sätt att det nu införs en särskild bestämmelse om att domstolar i vissa svårbedömda fall ska begära ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog. Avsikten med förslaget är att ett sakkunnigutlåtande ska begäras när den övriga utredningen inte är tillräcklig och att psykologen ska bidra med sin expertis för att ge domstolen en nödvändig komplettering av beslutsunderlaget. Jag anser att regeringen bör överväga att införa en möjlighet för psykologen att även själv träffa barnet eftersom det är rimligt att anta att ett sådant möte skulle gynna bedömningen, och därmed barnet. Detta borde vara skäl nog för att tydligare reglera den möjligheten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännager för regeringen.

2. Kompetensen hos domare, punkt 3 (V)

av Malcolm Momodou Jallow (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2024/25:268 av Andreas Lennkvist Manriquez m.fl. (V) yrkande 5 och
bifaller delvis motionerna
2024/25:1389 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 20,
2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 1 och
2024/25:2618 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 21.

Ställningstagande

Bristande kompetens hos domstolar och socialtjänst i frågor som rör barns utveckling kan få förödande konsekvenser för de barn som är föremål för föräldrarnas tvist om vårdnad, boende eller umgänge. Jag anser att det behövs en särskild barnkompetens för de domare som ska döma i familjerättsliga mål och det är min bestämda uppfattning att ett krav på särskild barnkompetens hos domare skulle leda till mer lika tolkningar av principen om barnets bästa.

För närvarande är det upp till varje domstol att överväga specialisering av domare i syfte att förbättra kompetensen i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Domstolsverket arbetar förvisso kontinuerligt med att utbilda domare i frågor som rör barn, men utvecklingen på området går för långsamt, vilket drabbar enskilda barn.

För ett antal år sedan infördes särskilda krav på domare som dömer i ungdomsmål. Enligt min mening är det även motiverat att de domare som dömer i familjerättsliga mål ska ha kompetens i fråga om bl.a. barns utveckling och om barns reaktioner på våld och övergrepp som utövats av den ena föräldern mot barnet eller den andra föräldern. Detta borde vara ett minimikrav för att få döma i mål om vårdnad, boende och umgänge eftersom dessa tvister ofta är mycket komplexa. Barnombudsmannen skriver i sitt remissvar på Se barnet! (SOU 2017:6) att Domstolsakademins utbildningar är frivilliga för domare att delta i. Det är således möjligt för domare att handlägga dessa ärenden utan någon specialkompetens inom området. Som utredningen genomgående beskriver i sitt betänkande är dessa ärenden komplexa och avvägningar ska göras mellan flera olika intressen där barnets bästa ska väga mycket tungt. För att kunna bedöma dessa ärenden på bästa sätt krävs att domarna har god kompetens i fråga om barns behov och utveckling, om barns sätt att uttrycka sig, om barns rättigheter och inte minst om bedömning och prövning av barnets bästa.

Precis som Barnrättighetsutredningen (SOU 2016:19) konstaterade anser Barnombudsmannen att det finns stora brister bland beslutsfattare på alla nivåer, inklusive bland domare, i fråga om hur en bedömning och prövning av barnets bästa ska göras. Detta har Sverige fått kritik för från FN:s barnrättskommitté. Barnombudsmannen anser därför att det bör vara obligatoriskt under domarutbildningen att genomgå utbildning i hur barnets bästa bedöms och prövas och om barns rättigheter, om hur barn berättar om traumatiska händelser och om barns utveckling. Jag instämmer i detta.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändringar som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Regeringen har i propositionen redovisat ett antal tillkännagivanden som slutbehandlade eller tillgodosedda. Det som riksdagen tidigare ställt sig bakom handlar bland annat om barnkompetens och särskild utbildning för domare och

andra yrkesverksamma involverade i rättsprocesser rörande barn. Då lagstiftning rörande detta inte finns på plats anser jag inte heller att dessa tillkännagivanden är tillgodosedda.

3. Kompetensen hos domare, punkt 3 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 1 och

2024/25:2618 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 21 och

bifaller delvis motionerna

2024/25:268 av Andreas Lennkvist Manriquez m.fl. (V) yrkande 5 och

2024/25:1389 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 20.

Ställningstagande

Ett barn ska aldrig tvingas till umgänge med en förälder som dömts för våld mot barnet eller den andra föräldern, särskilt inte om barnet lever i ett skyddat boende eller med skyddade personuppgifter. Begränsningarna i umgänget bör även omfatta psykiskt våld. Det handlar om att barnets rättigheter och intressen ska tillvaratas. Dessutom måste domstolarnas kunskap om våldsutsatthet öka; Jämställdhetsmyndighetens genomlysning visar tydligt att barns berättelser om våld inte beaktas i tillräckligt hög utsträckning.

Jag instämmer i det som regeringen anför om behovet av att vidareutbilda domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge. I flera uppmärksammade fall, inklusive det mycket tragiska s.k. Tintinfallet, har behovet av mer kunskap om barns rättigheter och riskbedömningar i mål om vårdnad, boende och umgänge blivit tydligt.

Jag anser därför att regeringen bör gå vidare med att säkerställa att domare som dömer i familjemål har en adekvat vidareutbildning i frågor som rör barn som far illa. Dessutom bör regeringen ge Domstolsverket i uppdrag att ta fram och genomföra utbildningsinsatser för verksamma jurister vid domstolarna. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Regeringen har i propositionen redovisat ett antal tillkännagivanden som slutbehandlade eller tillgodosedda. Det som riksdagen tidigare ställt sig bakom handlar bland annat om barnkompetens och särskild utbildning för domare och andra yrkesverksamma involverade i rättsprocesser rörande barn. Då lagstiftning rörande detta inte finns på plats anser jag inte heller att dessa tillkännagivanden är tillgodosedda.

Särskilda yttranden

1. Regeringens lagförslag, punkt 1 (S)

Jennie Nilsson (S), Leif Nysmed (S), Laila Naraghi (S), Anna-Belle Strömberg (S) och Markus Kallifatides (S) anför:

Inledningsvis vill vi för egen del tillägga följande när det gäller bakgrunden till detta ärende.

Det har över tid framkommit uppgifter om brister i den familjerättsliga lagstiftningen när det gäller skyddet av våldsutsatta barn. Vårt parti har tagit detta på stort allvar, och i regeringsställning gav vi Jämställdhetsmyndigheten 2021 i uppdrag att kartlägga hur uppgifter om våld eller andra övergrepp beaktas i mål om vårdnad, boende eller umgänge. På vårt initiativ tillsattes samma år utredningen Tryggare hem för barn för att se över reglerna i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning, adoption och umgänge. Syftet var bl.a. att stärka skyddet för barn när fråga uppkommer om umgänge med en förälder som har utövat våld eller gjort sig skyldig till någon annan allvarlig kränkning.

Under innevarande valperiod har vi i riksdagen följt upp dessa frågor. Vi har bl.a. tagit initiativ till civilutskottets offentliga sammanträde om vårdnad, boende och umgänge vid våld i familjen, ställt en rad skriftliga frågor till regeringen och tagit initiativ till att bjuda in justitieministern till utskottet för att få klarhet i ärendets tidsplan. Dessutom har vi haft flera möten med Justitiedepartementet, och vi välkomnar att flera av våra inspel omhändertagits. Utifrån utredningens förslag och det som kommit fram om bristerna i lagstiftningen framförde vi att åtminstone följande förändringar behövde ske:

- Det måste framgå av lagen att barns rätt till liv och hälsa är överordnad den s.k. kontaktprincipen. Detta betyder inte att kontaktprincipen är oviktig, men lagen måste ge tydlig vägledning till beslutsfattare inom kommuner och domstolar att barnets rätt till liv och hälsa alltid är överordnad. I de bedömningar som behöver göras om vad som är bäst för barnet måste risken för allt slags våld mot barnet beaktas, såsom fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt försummelse.
- I mål om vårdnad, boende och umgänge är riskbedömningen för barnet central, och målen ska handläggas framåtsyftande. Därför måste lagstiftarens intention i fråga om riskbedömningens betydelse tydligt framgå.
- Formuleringen i 6 kap. 2 a § föräldrabalken om barnets bästa behöver skärpas.
- För att utvärdera lagstiftningen behöver den kontrolleras tre år efter det att lagen trätt i kraft.

Mot denna bakgrund välkomnar vi propositionens förslag som bygger på det arbete som vi initierade under förra valperioden. Att regeringen har tagit vårt arbete vidare är ett styrkebesked för Sverige. Vi noterar att regeringen i

propositionen instämmer i våra tre första förslag ovan, och vi har därför valt att inte väcka någon följdmotion med anledning av propositionen.

Vi noterar vidare att regeringen avser att följa tillämpningen och ta ställning till behovet av utvärdering när lagändringarna har varit i kraft i några år. Vi vill se en sådan utvärdering och kommer att följa frågan, inte minst i ljuset av vad som framkommit från bl.a. Sveriges Psykologförbund och Rädda Barnen i slutfasen av beredningen.

Avslutningsvis vill vi i detta sammanhang peka på vissa andra delar av den familjerättsliga lagstiftningen som behöver förändras för att förbättra situationen för våldsutsatta barn. Juridiskt biträde för våldsutsatta barn är ett sådant exempel. När frågor om våld mot barn ska bedömas inom ramen för brottmål och vissa förvaltningsmål har barn rätt till ett eget ombud. Det är därför orimligt att barn inte har rätt till ombud när frågor om våld mot barn ska bedömas inom ramen för mål som rör vårdnad, boende och umgänge.

Vi anser också att samhället behöver fler verktyg för att hjälpa barn i deras relation till våldsutövande föräldrar. Reglerna om umgänge med umgängesstöd som infördes 2010 var en viktig reform, men dessvärre tillämpas reglerna med varierande kvalitet över landet. Vi anser att det är dags att utvärdera reformen och se över hur regelverket kan förbättras, så att beslutsfattare i kommuner och domstolar får möjlighet och ansvar att hjälpa barn som riskerar att utsättas för våld vid umgänge.

Vi kommer att noga följa utvecklingen av dessa viktiga frågor, och vi kommer att driva dem och ta nödvändiga initiativ i andra sammanhang.

2. Regeringens lagförslag, punkt 1 (C)

Alireza Akhondi (C) anför:

Jag välkomnar förslagen i propositionen. För egen del vill jag dock tillägga att jag anser att det hade varit naturligt att i det här skedet låta utreda frågan om särskilda ombud för barn i alla processer som rör vårdnad, boende och umgänge för att säkerställa att barnets bästa och barnets eget perspektiv alltid kommer fram. I sammanhanget vill jag också peka på vissa andra faktorer som kan påverka barns möjlighet till en trygg uppväxt. Det handlar för det första om domstolarnas långa handläggningstider; vid brottslighet mot barn som inte är grov kan det ta flera år innan det finns en lagakraftvunnen dom mot föräldern, vilket påverkar såväl barnets rätt till stöd som en eventuell vårdnads-, boende- eller umgängesprocess. För det andra vill jag understryka vikten av att socialtjänsternas och domstolarnas riskbedömningar tar hänsyn till alla typer av våld som ett barn kan utsättas för. Det handlar inte bara om fysiskt, psykiskt och verbalt våld mot barnet utan även om t.ex. våld mellan föräldrarna.

Jag kommer att noga följa utvecklingen när det gäller dessa och andra faktorer som påverkar barns möjlighet till en trygg uppväxt, och jag kommer att driva frågorna och ta nödvändiga initiativ i andra sammanhang.

3. Kompetensen hos domare, punkt 3 (SD, M, KD, L)

Mikael Eskilander (SD), Roger Hedlund (SD), Lars Beckman (M), Larry Söder (KD), Björn Tidland (SD), Gulan Avci (L), Mats Hellhoff (SD), Jennie Wernäng (M) och Åsa Hartzell (M) anför:

Vi har inte några invändningar mot hur regeringen har redovisat riksdagens tillkännagivanden i betänkande 2020/21:CU17 punkt 10 och 12 och betänkande 2021/22:CU6 punkt 6.

4. Kompetensen hos domare, punkt 3 (S, C)

Jennie Nilsson (S), Leif Nysmed (S), Laila Naraghi (S), Anna-Belle Strömberg (S), Alireza Akhondi (C) och Markus Kallifatides (S) anför:

Regeringen har i propositionen redovisat ett antal tillkännagivanden som slutbehandlade eller tillgodosedda. Vi gör en annan bedömning än regeringen när det gäller tre av dessa tillkännagivanden. I den delen vill vi anföra följande.

Genom riksdagens tillkännagivande i betänkande 2020/21:CU17 punkt 10 ställde sig riksdagen bakom det som anfördes i motion 2020/21:2951 (C) om att yrkesverksamma som är involverade i rättsprocesser som rör barns vårdnad, boende och umgänge eller omhändertagande av barn ska ha genomgått en särskild utbildning. Med yrkesverksamma menas personal såväl inom socialtjänsten och familjerätten som hos domstolarna. Vi noterar att det ännu inte finns något krav på en sådan särskild utbildning som avses i motionen.

Samma sak gäller punkt 12 i det nyss nämnda betänkandet. Genom det tillkännagivandet ställde sig riksdagen bakom det som anfördes i bl.a. motion 2020/21:3960 (C) punkt 3, 6 och 7. I den motionen anfördes bl.a. att det behövs enhetliga utredningsmetoder och evidensbaserade arbetsmetoder i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar och i det förebyggande arbetet för att motverka vårdnadstvister. Även om regeringen har vidtagit vissa åtgärder som redovisas i propositionen står det klart att de motionsyrkanden som riksdagen bifallit inte har tillgodosetts.

Genom riksdagens tillkännagivande i betänkande 2021/22:CU6 punkt 6 ställde sig riksdagen bakom det som anfördes i motion 2021/22:2611 (V) om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens. Vi noterar att det ännu inte införts sådana krav för domare som ska döma i familjemål.

I utskottets förslag till riksdagsbeslut, som kammaren alltså biföll, bokfördes samtliga de nyss nämnda motionsyrkandena som bifallna. Regeringens lagförslag och vad som i övrigt har redovisats i propositionen tillgodoser inte det som utskottet och riksdagen efterfrågat i tillkännagivandena. Tillkännagivandena bör därför enligt vår mening inte stå som slutbehandlade eller tillgodosedda utan som öppna. Därutöver bör det noteras att regeringen är oförhindrad att använda sig av hela motionstexten för att få en mer fullödig

förståelse av de överväganden som motiverat ett tillkännagivande, vilket konstitutionsutskottet har uttalat (senast i bet. 2023/24:KU21 s. 27).

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2024/25:10 Tryggare hem för barn:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldrabalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Följdmotionen

2024/25:1755 av Katarina Luhr m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett nytt lagförslag om att säkerställa att de domare som dömer i barnrättsmål har en adekvat vidareutbildning i frågor som rör barn som far illa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett nytt lagförslag om att införa en möjlighet för psykologer att även själva träffa barnet och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2024/25

2024/25:268 av Andreas Lennkvist Manriquez m.fl. (V):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:762 av Heléne Björklund och Magnus Manhammar (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barns rättigheter alltid ska komma först framför förälderns rätt till umgänge där det kan finnas

risk för barnets psykiska eller fysiska hälsa och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:806 av Janine Alm Ericson m.fl. (MP):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att inget barn med skyddade personuppgifter eller med skyddat boende ska tvingas till umgänge med en förälder mot sin vilja och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:1389 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att utse specialiserade domare vid vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2481 av Ida Ekeröth Clausson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en lagändring gällande att barns rättigheter alltid ska komma först, framför förälderns rätt till umgänge där det kan finnas risk för barnets psykiska eller fysiska hälsa, och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2567 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ge fler barn möjlighet till en trygg uppväxt genom att förenkla möjligheten till inhemsk adoption och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2618 av Rasmus Ling m.fl. (MP):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Domstolsverket i uppdrag att ta fram och genomföra utbildningsinsatser för verksamma jurister på domstolarna och tillkännager detta för regeringen.

2024/25:2857 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid grovt åsidosättande av föräldraskap sätta barnets rättigheter till sina föräldrar och rätt till trygghet i centrum och sekundärt föräldrarnas rätt till sitt barn och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 6 kap. 2 a, 8 och 15 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sju nya paragrafer, 6 kap. 19 a § och 20 kap. 9–10 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.2 a §²

Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid

– risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, *och*

– *barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.*

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för *våld eller annat övergrepp*, eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa.

8 §³

Har ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och *är det uppenbart att* det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, *skall* rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet.

Om ett barn stadigvarande *har* vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, *ska* rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet.

Vid bedömningen av om det är bäst för barnet att vårdnaden flyttas över ska rätten särskilt beakta

– *barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,*

¹ Balken omtryckt 1995:974.

² Senaste lydelse 2021:528.

³ Senaste lydelse 2006:458.

– barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt,

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående,

– barnets relation till sina föräldrar, och

– barnets sociala situation i övrigt.

Frågor om överflyttning av vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av socialnämnden.

Frågor om vårdnadsöverflyttning prövas på talan av socialnämnden.

15 §⁴

Barnet ska ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnet ska ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med, *utom när det strider mot barnets bästa*. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.

Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare och en tillfällig vårdnadshavare har motsvarande ansvar.

Barnets vårdnadshavare har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan som står det särskilt nära så långt möjligt tillgodoses.

Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna och ska umgås med en förälder som det inte bor tillsammans med, ska den andra föräldern lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det. Om barnet ska umgås med en förälder som inte är vårdnadshavare eller med någon annan som står barnet särskilt nära, ska upplysningar enligt första meningen lämnas av vårdnadshavaren.

19 a §

Om det i ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge är nödvändigt för att bedöma risken för att barnet far illa, ska rätten hämta in ett sakkunnigutlåtande från en legitimerad psykolog.

⁴ Senaste lydelse 2021:528.

20 kap.**9 §⁵**

I ett mål om överflyttning av vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare enligt 6 kap. 7–8 a §§ eller 10 e § eller i ett ärende hos socialnämnden om sådan vårdnadsöverflyttning ska ett offentligt biträde förordnas för barnet, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

I ett mål eller ärende som anges i första stycket ska offentligt biträde förordnas även för barnets vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

9 a §

I ett ärende hos socialnämnden förordnas offentligt biträde enligt 9 § av den domstol som är behörig att pröva frågan om överflyttning av vårdnaden. Vid domstolens handläggning tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden.

10 §⁶

Den som är offentligt biträde för barnet ska se till att barnets rätt enligt 6 kap. 2 b § första stycket att få information och möjlighet att framföra sina åsikter tillgodoses.

Barnets offentliga biträde får samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.

10 a §

Till offentligt biträde för barnet får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget.

10 b §

I ett mål om överflyttning av vårdnaden ska den som är offentligt biträde för barnet föreläggas att

⁵ Tidigare 9 § upphävd genom 2006:557.

⁶ Tidigare 10 § upphävd genom 1980:159.

ytra sig skriftligen och kallas till sammanträde som om denne var biträde åt en part.

10 c §

Den som är offentligt biträde för barnet har rätt att ta del av det som har tillförts ärendet eller målet om överflyttning av vårdnaden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 13 c § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 c §¹

När den unge har varit placerad i samma familjehem under två år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen.

Vid ett sådant övervägande ska följande särskilt beaktas:

– den unges och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,

– den unges relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose den unges behov av en trygg och god uppväxt,

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose den unges behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående, *och*

– den unges relation till sina föräldrar.

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose den unges behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående,

– den unges relation till sina föräldrar, *och*

– *den unges sociala situation i övrigt.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

¹ Senaste lydelse 2022:664.

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 b § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 b §¹

När barnet har varit placerat i samma familjehem under två år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen.

Vid ett sådant övervägande ska följande särskilt beaktas:

– barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,

– barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt,

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående, *och*

– barnets relation till sina föräldrar.

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående,

– barnets relation till sina föräldrar, *och*

– *barnets sociala situation i övrigt.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

¹ Senaste lydelse 2022:665.